

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 224. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-palladius02val-shoot-idm139771560068784/facsimile.pdf> (tilgået 10. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

V, 540 flg.)¹. 1588 forbydes det *Jon Venusin*, der dengang var Sognepræst i København, fremtidig at bestige Prædike-stolen, fordi han havde udført Daabsritualet med Udeladelse af Exorcismen². Og 1597 blev Hr. *Jens Jensen*, Præst paa Hveen, afsat, fordi han efter Tyge Brahes Ønske havde undladt at bruge Besværgelsesformularen (Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 338 flg.). Det lykkedes dog ikke de Ortodoxe endeligt at fastslaa det lutherske Rituel. Tvertimod blev de hemmelige og aabenbare Modstandere af Exorcismen talrigere i Aartiernes Løb; og efter megen Vaklen og mange Stridigheder i de følgende Aarhundreder maatte Kampen opgives: 1783 vedtoges en Ændring af Daabsritualet, ved hvilken Exorcismen afskaffedes (Liturgiens Hist. S. 200 flg.)³.

III.

Palladius' Oversættelse følger Justus Menius' Original ordret. Kun paa et enkelt Punkt findes en Tilføjelse i Palladius' Text: Hvor der i Orig. staar, at det udøbte Barn er „i Djævlens Vold“, tilføjer Palladius: „efter sin Natur at regne“ (se ndf. S. 238 L. 1, L. 25, S. 241 L. 25), hvormed han utvivlsomt vil have Djævlens Magt over Barnet indskrænket til Arvesynden — ganske imod Justus Menius' Opfattelse (se ndf. S. 244). I øvrigt indeholder Oversættelsen ingen bevidste Ændringer af Orig., selv de i andre af Palladius' Oversættelser saa almindelige tautologiske Omskrivninger er yderst sjældne (f. Ex. S. 237 L. 14 uden

¹ Spørgsmalet om de udsatte Børns Besættelse spilledede, som rimeligt var, en stor Rolle. Baade Palladius og Luther søger at trøste Mædrene ved at henvise til Guds Naade (se Visitatshogen, Heibergs Udg. S. 136, og Erlangen-Udg. af Luthers Werke 64, 319).

² Sagen blev dog bilagt, mod at Venusin forpligtede sig til herefter uden Vægning at bruge Exorcismen (Kirkehist. Saml. 3. R. I 248 flg. jfr. 269 og 301 flg.).

³ Biskop Engelstoft skriver herom: „Exorcismen var omsider blevet erklaadt for uforenelig med sunds Begreber om Gud“ (S. 200). Om de af hans Forgængere domfældte Rebeller skriver han: „til Ære for den danske Kirke var der stedse dem, der fandt denne Exorcisme stødende“ (S. 191).

nød och trang, Orig. *on not*, men omvendt S. 240 L. 2 *stadfestis*, Orig. *confirmiret und bestetiget wird*). Originalens Ordvalg følges slavisk: Orig. *straffen* (ɔ: dadle) *oder verwerffen*, Pall. *straffe eller forkaste*, ndf. S. 242 L. 34 og 35; Orig. *purgierte vnd reinigte*, Pall. *schulde purgere och renesse sig*, ndf. S. 249 L. 14 osv.¹. Mærkeligt er det, at der er saa mange af Orig's rimede Tautologier, det ikke er lykkedes Palladius at gengive paa Dansk, f. Ex. *rege vnd bewege*, Pall. *teer och offuer sig* (S. 244 L. 19), *kluglet vnd grüblet*, Pall. *er klaug och leder* (S. 244 L. 34); *leuget vnd treuget*, Pall. *luuffuer och skuffer* (S. 251 L. 34); *nicht Kirchen- sondern Pfirchendiener*, Pall. *icke Kircke Tienere/ Men Suinetienere* (S. 266 L. 17) o. fl. Adskillige Steder vil som almindeligt i hin Tids danske Oversættelser være vanskeligt forstaaelige, hvis man ikke lægger Orig. ved Side af²; men i det hele er Justus Menius' Skrift — i Modsetning til de foran udgivne Skrifter af Ochino og Savonarola — saa nær beslægtet i Indhold og Form med samtidige danske Stridsskrifter, at Overførelsen til Dansk ikke har fremkaldt særlige Forvanskninger. Som Exempel paa Forholdet mellem Original og Oversættelse hidsættes Begyndelsen og Slutningen af begge:

Orig. Wittenb. 1551 Bl. A 2r—2v

Wirdige/wolgelarte/lieben Herren
vnd Brüder in Christo/ Dieweil die-
ser zeit die Actio/ so wir bey der
heiligen Tauffe/ in vnsern Kirchen/
gewönlch zu halten pflegen/ ange-
fochten wird/ vnd sonderlich der
Exorcismus/ da wir denn keines we-
ges vmbgehen können/ allerley gros-
vnd schwere Ergernis zuuerhütten/
wir müssen vnser Kirchen Christ-

Oversatt. Kall 301, 4° Bl. A 2r—2v

Verdige/ vellærde kierre Herrer
och Brødre i Christo/ Eftterdi dend
handell som vi pleie sedvanlige at
holde hoss dend hellige daab i vore
Kircker/ Blifuer udi thenne thiidl
imodstridt/ Och synderlig den Ex-
orcismus; dett vi for ingen deell
kunde gåa for offuer (att vockte
Oss for alle honde stora och suare
forargelsser) vi mue forsuarre vore

¹ Ligefrem Ukyndighed i Orig's Sprog skyldes det, naar Palladius f. Ex. gengiver „auff keinen ungewissen wahn“ ved „icke aff nogenn wulisse Vane“! (S. 239 L. 11).

² Se Noterne til S. 240 L. 29—30, S. 243 L. 4—5 og 14—17, S. 247 L. 5—7, S. 250 L. 31—32, S. 256 L. 27—30, S. 261 L. 21 og 32—34, S. 265 L. 9—13 o. fl.

liche gewöhnliche gebreuche verteidi-
gen. Damit nit jederman verstehen
vnd erkennen müge/ das in der gant-
zen Action nichts vngiebürliche von
vns gehandelt werde/ vnd das die
jenigen seer vbel vnd vruecht thun/
die sich von vns/ vnd dem gemeinen
ministerio/ on not/ absondern/ er-
gerliche zerrüttung machen/ vnd
vnter dem gemeinen Volck grosse
schwere ergernis anrichten/ Zu dem
auch/ vns vnd vnser Kirchen/ dar-
innen wir dienen/ bey den Wider-
sachern/ in viel wege/ zum höch-
sten beschweren/ Wil ich daun in
vnser aller Namen/ vnd von vnser
aller Kirchen wegen/ darinnen wir
dienen/ kurtzen/ klaren vnd vnter-
schiedlichen Bericht thun/ damit
gleichwol menniglich sehen vnd er-
kennen müge/ das solches on vnser
schuld geschehe/ vnd wir an solcher
zerrüttung kein gefallen haben.

Kirckers Christelige sedvanlige Brug/
Och paa dett huer Mand kand for-
staa och kiende/ at udi dengan-
sche handell blifuer aff Oss intitt
utilbörig giort/ Och att de giere
saare ilde och vratt som uden nöd
och trang schiller sig fra Oss/ och
dend almindelige Tieniste/ giere
schendelige Tuedract/ och kommer
stor suar forargelisse afsted iblant
dett menige folck/ derthill ochsaa
erre de Oss i det hayeste thill Be-
suerring/ och vore Kircker der vi
tiene udi/ hoosse vore modstandere
i mange maade: Vill Jeg derom paa
allis vore Vegne/ och paa alles vore
Kirckers Vegne/ udi huilcke vi tiene/
giere en kort/ klar och beskedet
lig undervisning/ paa dett att huer
kandi see och forstaa at saadanit
scheer vden vor skyld/ Och vi
haftue ingen Behagelighedt thill saa-
dan tuedract.

Bl. F 5v—6v

Wider die aber habe ich dieses
geschrieben/ welche allhie in vnsern
Kirchen/vnser Christliche gebreuche
vnd ordenung/ leichtfertig vnd ver-
messelich zu endern/ sie zu lestern
vnd zuterdamen/vnter den dienern
der Kirchen spaltung/ vnd im ge-
meinen volck gros ergernis anzuricht-
en sich vnterstanden haben/
Welches jn keiner Kirchen gar mit
nichten zu gedulden ist/ sie habe
gebreuche vnd ordenung/ welcher-
ley sie wöile/ Allein/ das sie dem
Gottlichen wort vnd einsatzung des
Herrn Christi/ nicht entgegen seyen.

Gott der Vater vnser lieben Herrna
vnd Heylands Jhesu Christi/ der ein
Gott desfriedes vnd einigkeit ist/
wölle durch seinen heiligen Geist/
vnserne vnd aller seiner Kirchen

Bl. D 5r—5v

Men imod dennom haffuer Jeg
skreffuitt dette/ som her udi
vore Kircker udaff löse Sind
och fordistelsse/ haffue begynt
att spotte och fordomme vor
Christelig Brug och Skick/ till
att opvecke Spliid iblant Kirckens
Tienere/ Och stoor forargelisse
iblant dett Menige folck; huilckett
ingelende bør att lidis udi nogen
Kircke/ i huad som helst for
Brug och Skick de end haffue/
alleniste att de io icke ere imod
Gudtz Ord Och dend Herris Chri-
sti indskickelisse.

Gudl vor kierre Herris Och
Freisseris Jesu Christi Fader/ som
er all fredtz och Enghedtz Gud/
regiere och leede vore och alle
sine Kircke Tienereis hierter for-

dienern hertzen regieren vnd füren/ medelst sinn Hellig Aand/ Att vi
dass wir vnser ampt vnd dienst/ kunde udrette Och fyllstgørre
nach seinem befehl vnd willen/ vorit Embede Och Tieniste Tro-
seines heiligen Namens ehr/ vnd der lige Och thill Gufins edi fred
Kirchen seligkeit/ getrewlich vnd och Enighed/ effter hans Befal-
fruchtbarlich/jfriede vnd einigkeit/ ning och Villie/ thill sitt hellige
austichten vnd volnbringnen mögen/ Naffns ære och Kirckens Salghed/
Amen.

Af Justus Menius' Skrift udkom som nævnt Første-Trykket i Wittenberg 1551. Et Exemplar af dette Tryk findes paa d. kgl. Bibl. i Berlin, der velvilligst har stillet mig det til Disposition paa d. kgl. Bibl. i Kbh. Fra 1551 findes desuden et Eftertryk fra Erfurt (Exemplar i British Museum). Flere Tryk kendes ikke fra Palladius' Levetid. Da Eftertrykket ikke har været mig i Hænde, tør jeg ikke sige, om Palladius har benyttet dette eller Originaltrykket, hvad der jo imidlertid ikke til Bedømmelse af Oversættelsens Forhold til Originalen spiller nogen Rolle.

IV.

Palladius' Oversættelse er kun bevaret i en meget fejfuld Afskrift fra c. 1600 og et Optryk af denne fra 1751. Det tør anses for sikkert, at Oversættelsen aldrig har været trykt. For det første indeholder Afskriften kun selve Justus Menius' Skrift, mens saa godt som alle Palladius' trykte Arbejder — Oversættelser saavel som Originaler — er forsynet med Fortale, Tilegnelse eller Efterskrift; og at Afskriveren skulde have udeladt Forord eller Efterskrift, er der ingen som helst Grund til at antage. For det andet omtales ikke — saa vidt jeg har kunnet efterspore — noget Tryk af Palladius' Oversættelse, ældre end Optrykket 1751, i noget Auctionskatalog, nogen Bogsamlingsfortegnelse eller noget Litteraturlexikon, og det vilde være næsten umuligt, om et Tryk skulde være saa sporet forsvundet, at det ikke havde været i nogen af det 17. og 18. Aarh.'s Bogsamlinger og ikke havde været kendt af nogen af hin Tids Litteraturhistorikere eller Bibliografer.